

Peuser (Pálos) Lajos (Székesfehérvár 1875. 09. 14. - Székesfehérvár 1949. 11. 02.)

Összeállította: Dr. Honty Katalin

Gépészmérnök, a Székesfehérvári Vasúti Főműhely volt igazgatója. Középiskolai tanulmányait Székesfehérvárott, végezte, majd a budapesti Királyi József Műegyetemen 1900-ban mérnöki diplomát szerzett. A Kassa-Oderbergi Vasúttársaság alkalmazásában 1901-től a Ruttkai Főműhelybe került, ahol később igazgató főmérnökként dolgozott. A trianoni békediktátumot követően az állását elveszítette és a csehszlovák hatóságok az országból kiutasították. Ekkor a szülővárosába, Székesfehérvárra tért vissza, ahol 1921-től a DSA Vasút-társaság, majd 1932-től ugyanott a MÁV több száz munkást foglalkoztató üzemét a 20. század legnehezebb éveiben, a gazdasági világválságot megelőző és az azt követő években, 1921-től 1935-ig igazgatta. Ezen túlmenően Székesfehérvár Város Törvényhatósági Bizottsága tagjaként, valamint a Magyar Mérnök- és Építészegylet Székesfehérvári Osztálya alelnökeként aktív közéleti tevékenységet folytatott.

Peuser Lajos Gusztáv a Peuser-Czechmeister házaspár hatodik gyermekeként 1875. szeptember 14-én született Székesfehérvárott. Édesapja *Peuser Frigyes (Friedrich Peuser, 1833-1903)* serfőző és molnármester volt, aki az 1860-as évek közepén vándorolt be az akkori Nassau Hercegségből Székesfehérvárra. Ahol letelepedett, családot alapított, és 1873-tól a Sörház tulajdonosaként tevékenykedett. Az édesanyja *Czechmeister Erzsébet (Elisabeth Czechmeister, 1846-1895)* a székesfehérvári Felsővárosból származik.

Peuser Lajos az elemi iskola alsóbb osztályait Székesfehérvárott az Öreg utcai Szent Sebestyén Városi Elemi Vegyes Tanodában végezte, majd 1866-1894 között a Magyar Királyi Állami Főreáliskola tanulója volt, ugyancsak Székesfehérvárott. A tanulmányait a budapesti Királyi József Műegyetemen folytatta, ahol 1900-ban gépészmérnöki diplomát szerzett. Az Osztrák-Magyar Monarchia (K.u.K.) Haditengerészeténél teljesített katonai szolgálat után 1900. június 5-én műszaki díjnokként a Kassa-Oderbergi Vasúttársaság (KsOd, KSOD) alkalmazásába került, és annak a budapesti székházában (Budapest V. Széchenyi tér 2. sz.) dolgozott. Majd 1901. június 1-től a Vasúttársaság Ruttkai Főműhelyébe mérnök-gyakornoki kinevezést kapott. Ezt követően a felvidéki kisvárosba, Ruttkára költözött, ahol később az akkori Magyarország egyik legnagyobb és a kiterjedt gyártási és javítási munkálatairól ismert Vasúti Főműhelynek a vezető főmérnökként tevékenykedett. Közel 20 évet töltött a Felvidéken, ebből két évet az Iglói Főműhelyben. A felvidéki évek alatt a tevékenységéhez szükséges szlovák nyelvet is elsajátította.

1912. szeptember 28-án kötött házasságot Nagyváradon a váradi születésű **Hanzély Ibolyával** (sz.: 1888), aki a helybeli Tanítónőképzőben szerzett diplomát. A házasságból két gyermek született, **Peuser Ilona** (sz.: 1914, Ruttká) és **Peuser Gusztáv** (sz.: 1916, Ruttká).

Az I. világháborút követő trianoni békediktátum (1920) után Ruttkát az újonnan alakult Csehszlovákiához csatolták, így 1921-ben a KsOd vonalai és ezzel a vasút igazgatósága is az utódállam területére, a Csehszlovák Államvasutak (CSD) irányítása alá került. A budapesti Vezérigazgatóságot feloszlatták, és a személyzetet nyugdíjazták. Mivel a családfő a cseh államnak a hűségesküvet letenni, és CSD szolgálatába átlépni nem kívánt, ezért az állását elveszítette. Ezen túlmenően állandó

rendőri zaklatásoknak volt kitéve, a lakásukat a hatóságok felmondták, és a családot a városból kiutasították. A Peuser-Hanzély házaspárnak emiatt 1921 márciusában Ruttkát el kellett hagynia, és a szülők a két kisgyermekkel – lezárt tehervagonban utazva, és sok minden értéket hátrahagyva – a családfő szülővárosába, Székesfehérvárra költöztek.

1921 júniusától Peuser Lajos új munkahelye Duna-Száva-Adria Vasúttársaság (DSA, korábbi nevén Déli Vaspálya Társaság, Déli Vasút) székesfehérvári Főműhelye (Déli Vasúti Főműhely) lett, ahol később annak az igazgató főmérnökéként tevékenykedett, közel 15 éven át. Ezt a tisztséget Rauscher Béla gépészmérnöktől vette át, aki a DSA Vasúttársaság fehérvári Főműhelyét 1918-ig igazgatta.

A Fehérvárra történt áttelepülés után a család egy ideig igen nehéz körülmények között, vasúti vagonban lakott, majd később a vasút tulajdonát képező bérházak egyikébe, az „Állomási A épület”-be (az ún. Nagyházak) sikerült beköltözniük, ahol több évet töltöttek. A család takarékoságának eredményeként hamarosan megkezdődhetett a saját otthon építése az akkoriban kialakított sétányon, az Újvárkörúton. A tágas, manzárdtetős ház a villasor legszebb épülete lett, ahol a tervezés a családfő szakértelmét, és a belső terek kialakítása, valamint a kert szépsége a felesége szellemét és gondos keze munkáját dicsérte.

Peuser Lajos a családi nevét 1934-ben **Pálos**-ra magyarosította.

A DSA Vasúttársaságot 1932-ben a Magyar Királyi Államvasutak (MÁV) vette át, de Peuser Lajos munkahelye változatlan maradt. MÁV műszaki főtanácsosi beosztásban 1932. július 1-től, továbbra is, mint műhelyigazgató, egészen a nyugdíjba vonulásáig (1935. december 31.) vezette itt Magyarország legnagyobb, több száz munkást foglalkoztató mozdony- és kocsiszerelő műhelyét. Az ő nevéhez fűződik a szakember utánpótlást biztosító tanoncoktatás bevezetése is. Beosztottjai és munkatársai tisztelték, szerették és igen becsülték, nemcsak az ember- és családszerető személyisége, hanem kimagasló kulturáltsága, erkölcsi és szakmai tevékenysége miatt is. Kiváló társasági ember, optimista természetű, és kissé romantikus egyéniség volt. Mint a nagy tudásúak általában, mindig igen-igen szerény maradt, talán néha túlzottan is!

Székesfehérvár középosztálybeli szellemi és városépítő elitjébe tartozott, és különböző egyletekben tevékenykedve igen sokat tett szeretett szülővárosa fejlődéséért. Többek között tagja volt az 1910-ben alakult Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Székesfehérvári Osztályának, ahol 1925-ben választmányi tag lett, és 1926-1931 között annak az alelnöki tisztségét töltötte be. Ugyanitt 1925-1929 között az egyesület Központi Egyleti Tanácsának a választott képviselője is volt. Az alelnöki megbízásból 1931-ben lépett vissza, de továbbra is választmányi tag maradt, ahol 1934-től már Pálos Lajos néven szerepelt. Ez utóbbi tisztséget még 1937-ben is viselte. 1934-ben Székesfehérvár Város Törvényhatósági Bizottság tagjai közé választották, ezt követően rendszeresen részt vett a közgyűlési tárgyalásokon. Ahol – többek között – a csatornázási és rendezési terv előkészítési munkálataihoz, valamint az építési szabályrendelet átdolgozására adott javaslatot. A városi közgyűléseken végzett munkája során különösen sokat foglalkozott a lakóhelye közvetlen környékének, a Prohászka, a Zita királyné és a Horvát István utcák által határolt területek esztétikus beépítésének a tervezésével. Így konkrét javaslatokat is adott arra vonatkozóan, hogy az akkor épülő Prohászka úton a Leánygimnázium vonalában zártosított, emeletes épületek létesüljenek, míg az utca másik oldalán a villaszerű, előkertes földszintes épületek legyenek a meghatározók. Az akkori Fehérvár egyik legszebb utcájának a kialakításában jelentős szerepet töltött be. Az 1920-as években a műhelyigazgató elődjével, Rauscher Bélával együtt mérnöki irodát nyitottak, a tevékenységük elsősorban ipari gépek vételére és eladására irányult. A Székesfehérvári Múzeumegyesület tagjaként a rendszeres támogatásával segítette a működésüket, és adományaival a gyűjteményüket is gazdagította.

A város nagyhírű püspöke, Prohászka Ottokár a személyes jó barátai közé tartozott, kettőjüket elsősorban a közös szociális érzésük és gondolkodásmódjuk kapcsolta össze. A közvetlen lakóhelyének, a Tóvárosnak az életében is igen aktívan vett részt. Ahol az 1920-1930-as években a városi közgyűlési képviselői tisztséget látta el, és a Vasútvidéki Egyházközség képviselő testületének is tagja volt. A későbbi években az újonnan épült Prohászka Ottokár Emléktemplom egyházi tanácsában is tevékenykedett. A templom oldalszárnyaként épült Kultúrházban működő Glória filmszínház felügyeletét elvállalva ő választotta ki Budapesten a műsorra kerülő filmeket. A korábbi Újvárkörút ekkor már a Prohászka Ottokár út nevet viselte, és a családi ház az 51-es számot kapta.

Az 1940-es években sajnos más jellegű tisztségek betöltésére is vállalkoznia kellett, így a II. világháborút megelőző időszakban a város légmentesítésében is

tevékenyen részt vett, és Fehérvár súlyos légitámadása előtti időben, 1944-ben a város légmentesítési mérnöki tanácsának tagjaként légmentesítési munkákat tartott.

Pálos (Peuser) Lajos a nyugállományba vonulása után éveken át, egészen 1942-ig kérvényezte a trianoni békediktátum után elszakított területen (Ruttká, Igló) végzett tevékenysége utáni jogos illetményét, azaz az ott eltöltött 20 éves munkaviszonyának a nyugdíj idejébe történő beszámítását. A Ruttkáról történt kiutasítása után az 1922-ben kapott kisösszegű végkielégítésből ugyanis – a korona akkori hirtelen értékcsökkenése miatt – szinte csak morzsák voltak megmenthetők. „A Volt KsOd Alkalmazottak Ügyeit Intéző Állandó Bizottság”-hoz írott, kortörténeti dokumentumnak is beillő kérvényét (1942) a következő sorokkal zárta: *„Tisztelettel kérem a tekintetes Bizottságot, méltóztassék felsorolt indokaim figyelembe véve, tiszteletteljes kérelmemet jóakarattal és megértéssel felülvizsgálva, nagybecsű döntésével odahatni, hogy a magyarságomért elszenvedett méltatlan elbánásért, melyben egy ellenséges állam magyar gyűlölő intézkedései részesítettek, legalább öregségem utolsó napjaiban némi elégtételt és anyagi kár-pótlást kaphassak. Mély tisztelettel... ny. MÁV műsz. Főtanácsos.”*

Sajnos ezt nem sikerült megkapnia, ennél sokkal „fontosabb” dolgok foglalkoztatták akkor az országot, hiszen már javában folyt a II. világháború. Ezekről az évekről azért maradt némi vigasztalás, egy szép emlék: a *„hadiforgalom terén teljesített kitűnő szolgálatai elismerésül a Koronás Arany Érdemkereszt a Vitézségi Érem Szalagján”* nevű kitüntetés, amit 1917-ben a Kassa-Oderbergi Vasút Vezérigazgatóságától az I. világháború alatti ruttkai tevékenységéért kapott. Sajnos erről csak az írott dokumentum maradt meg, mivel maga a kitüntetés egy, az 1950-es években tartott házkutatás során megsemmisült.

Az egykori munkaadó iránt érzett ragaszkodásból és a háborúban elesett munkatársak emlékének a megörökítésére a Kassa-Oderbergi Vasút magyarországi nyugdíjasainak egyesülete még 1932-ben, a volt székházuk falán emléktáblát avatott. Ennek elhelyezésekor az egyesület elnöke, egykori KsOd vezérigazgató, méltatta a Vasúttársaság volt alkalmazottainak a háborús események során tanúsított, sokszor emberfeletti erőfeszítését, amikor *„[...] a vonal személyzete akkor a vezérigazgatóság személyzetével együtt a rendes kötelesség mértékét jóval túlhaladó módon teljesítette felelősségteljes hazafias kötelességét.”* Ez utóbbiak között volt a Ruttkai Főműhely akkori vezetője, Peuser Lajos is!

Peuser (Pálos) Lajos rendkívül szerette a természetet, a kirándulások, az úszás, az evezés és a sportolás az életeleme volt! 1925-ben a DSA Vasúttársaság Előre Torna Clubjának (DVSC) az elnökeként tevékenykedett, és egyúttal a MÁV Műhely

Levente-csapatának a parancsnoki tisztségét is betöltötte. Számos családi fénykép őrzi a korábbi, a Ruttkán töltött évek alatt a Vág völgyében és a Tátrában, majd később Fehérvárott, a Turista, valamint a Mérnökegylet szervezte közös nagy kirándulások emlékeit! Hívő ember volt, ezt a tulajdonságát még gyermekkorából, a neveltetéséből, a fehérvári Felsőváros katolikus szelleméből hozta, és azt a háborút követő évek zűrzavaros politikai időszakában is megtartotta.

A következő évek sajnos embertelen körülményeket hoztak a családjá számára! A háborút követően a város vezetősége a villa épen maradt részébe orosz katonatiszteket szállásolt be, és a családnak csupán a megsérült terület állt a rendelkezésére. A súlyos politikai zűrzavar, az élete munkájának részbeni elpusztulása, a kifosztott és romos házának, a sajátkezűleg épített és az oroszok által tönkretett balatoni nyaralójának a helyreállítása, valamint leánya családját ért politikai zaklatások sajnos felőrölték az egészségét! Pálos Lajos 75 éves korában 1949. november 2-án távozott el közülünk, hirtelen szívrohamban halt meg. Azonban a nehézségek ellenére is az élete utolsó pillanatáig intenzív szakmai és szellemi tevékenységet folytatott, így például tanulmányozta az atomfizika legújabb eredményeit, a kiváló francia és német tudásának az ébren-tartására sokat olvasott, és igen nagy szeretettel tanította-nevelte a három kisunokáját, közöttük a sorok íróját. Szerencsére nem élte meg azt az időt, amikor a magyar és német nyelvű műszaki könyvritkaságokat, az 1893-1897 között kiadott 16 kötetes Pallas Lexikont és a Műveltség Könyvtárának a köteteit, számos értékes antikvitást, valamint magyar, német és francia nyelvű szépirodalmi műveket tartalmazó magánkönyvtárának a legnagyobb része az 1950-es évek megbocsáthatatlan és értelmetlen likvidálásának az áldozata lett. Székesfehérvár „városrendezési” koncepciója a szép családi villát 1961 őszén lebontásra ítélte, és az 1962 februárjában meg is történt. Így ami a háború pusztítása után megmaradt, azt a városi hatóságok intézkedése tüntette el.

Pálos (Peuser) Lajos a székesfehérvári Hosszú temetőben, az édesapja által létesített Peuser Frigyes Családi Sírboltban nyugszik, emlékét az utódok tisztelettel és szeretettel őrzik!

Forrás:

- 1.) *Honty Jánosné - Pálos (Peuser) Ilona*: szóbeli információ (Budapest, 2006)
- 2.) *Memory of Gustav Palos (Peuser)*: Palos (Peuser) Lajos and Palos Lajosné Hanzely Ibolya (Montreal/Canada), 1989)
- 3.) *Katharina Fuchs - Honty Katalin* adatgyűjtése (Budapest, 2008): okmányok és család-di levelek (1912-1962)
- 4.) Válogatás A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye (Budapest) című kiadványból (1925-1937)
- 5.) *Pálos Lajos ny. máv. műsz. főtanácsos* (lakik: Székesfehérvár Prohászka Ottokár út 51): "A Magyar Kir. Államvasutak tekintetes igazgatósága Budapest, A KsOd vasútnál eltöltött szolgálati idejének nyugdíjba való beszámítás iránti kérvénye (Székesfehérvár 1942. május 31.)"
- 6.) *Honty Katalin*: Az utolsó fehérvári serfőző. Friedrich Peuser-Peuser Frigyes és Családjá. Család- és kortörténet a székesfehérvári Sörház és a Sörházi malom krónikájával. Székesfehérvár, 2014
- 7.) *Honty Katalin*: Peuser (Pálos) Lajos és Családjá. Élettörténeti áttekintés, kézirat. Steinach/Svájc/, 2009. Hozzáférhető: SzMJV Levéltára, Székesfehérvár